

MOĞOLİSTAN VE TÜRKİYE ORTAÖĞRETİM SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI*

DERLEME MAKALESİ

Amarjargal MENDEE¹, Didem KOŞAR²

* Bu çalışma birinci yazının 2020 yılında Doç. Dr. Didem Koşar danışmanlığında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı'nda yürüttüğü "Moğolistan ve Türkiye Ortaöğretim Sistemlerinin Karşılaştırılması" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara, amaraa1103@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2050-6079.

2 Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara, didemkosar@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4959-1094.

Geliş Tarihi: 15.03.2021 Kabul Tarihi: 14.06.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.897637

Öz: Bu çalışmada Moğolistan ve Türkiye'nin ortaöğretim sistemlerinin tarihsel gelişim aşamaları, örgütsel yapıları ve yönetsel işleyişleri incelenmiştir. Doküman incelemesi ile gerçekleştirilen çalışmanın veri kaynakları, Moğolistan Millî Eğitim, Kültür, Bilim ve Spor Bakanlığı, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı resmi internet sitelerindeki bilgi ve dokümanlar, OECD, UNESCO gibi kuruluşların ilgili raporları ile çeşitli bilimsel yayınlardır. Doküman incelemesi aracılığıyla toplanan nitel veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Sonuçta her iki ülkenin ortaöğretim sistemlerinin sosyo-ekonomik değişimlere dayalı olarak kurulduğu, 1920'ler sonrası eğitimde tarihsel süreç ve örgütsel yapı açısından benzerlikler gösterdikleri belirlenmiştir. Türkiye'nin daha merkezîyetçi, Moğolistan'ın daha çok yerel yönetim ağırlıklı olduğu, örgütsel yapılarında ve kurum türlerinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Türkiye ve Moğolistan'da Eğitim Bakanlığı'nun yapısında ve yönetsel işleyişlerinde sık değişiklikler yapıldığı, bunun ortaöğretim kurumlarında belirsizliğe yol açabildiği belirlenmiştir. İki ülkenin ortaöğretim sistemini geliştirmek için diğer eğitim sistemleri ile işbirliğinde bulunması, stratejik planlarının düzenli izlenmesi, denetleme sisteminin uygulanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Moğolistan eğitim sistemi, Türk eğitim sistemi, ortaöğretim, tarihsel gelişim, örgütsel yapı, yönetsel işleyiş.

COMPARISON OF MONGOLIA AND TURKEY'S SECONDARY EDUCATION SYSTEMS

Abstract:

The aim of this research is to analyze the historical development of organizational structure and management styles of Mongolia and Turkey. The data sources of this study, which is carried out with document review, are legal documents obtained from MECSS and MONE's official websites, relevant reports published by organizations such as OECD, UNESCO and various scientific publications. Qualitative data collected through document review were analyzed with descriptive analysis. As a result of the research, it was determined that the secondary education systems of both countries were established based on social-economic changes. The historical processes and organizational structures of the education systems of the two countries after the 1920s are similar. In both countries not only in the management system but also in the structure there have been many changes that lead to uncertainty. It is recommended that the two countries should cooperate with other education systems in order to improve the secondary education system and regularly monitor their strategic plans and implement an inspection system.

Keywords: Mongolian education system, Turkish education system, secondary education, historical background, organizational structure, administrative process.

Giriş

Türkiye Avrupa ve Asya kıtalarının kesişme noktasında bulunan üç tarafı denizlerle çevrili Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak ve Suriye ile komşu olan 7 coğrafi bölgeden oluşan 29 Ekim 1923 yılında kurulmuş bir ülkedir. Türkiye'nin yüzölçümü 783.562 kilometrekare, yoğunluk ise kilometrekareye 102 kişidir. 2020 yılında nüfusu 83 milyon 614 bin 362 kişidir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2021). Moğolistan ise, Doğu ve Orta Asya'nın kuzey doğusunda, denize kıyısı olmayan bir devlettir. Kuzeyde Rusya, güney, batı ve doğu taraflarında Çin Halk Cumhuriyeti yer almaktadır. Yüzölçümü 1.565.115 kilometrekare yoğunluk ise 1.84 kilometrekaredir. 2020 yılı nüfusu ise 3.278.290'dır (United Nations, [UN], 2021). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP [United Nations Development Programme]) 2019 yılı istatistik verilerine göre Moğolistan'da kişi başına düşen milli gelir 10,784 dolar iken Türkiye'nin kişi başına düşen milli geliri 24,905 dolardır. Ekonomik büyüme oranı Moğolistan'da yüzde 5.1'i gösterirken, Türkiye'de yüzde 7.4'ü göstermektedir.

İki ülkenin 2019 yılında işsizlik oranlarına bakıldığında Moğolistan'da yüzde 6.2 iken Türkiye'de bu oran yüzde 11.2'dir. Bu bağlamda Türkiye'nin daha güçlü bir ekonomiye sahip olduğunu, fakat Moğolistan'da işsizlik oranının daha az olduğu görülmektedir. Her iki ülkede eğitim-öğretim yılı Eylül ayında başlamakta ve Haziran ayında bitmektedir. 2015 yılının brüt kayıt oranı Türkiye'de 10.969 bin kişiyi gösterirken Moğolistan'da 2016 yılında 306 bin kişidir. 2018'de Türkiye'deki eğitimin GSYH'daki oranı yüzde 2,69 iken 2018'de Moğolistan'ın harcadığı miktar yüzde 4,3'tür. Aynı yılın eğitime ayrılan ulusal bütçe oranlarına bakıldığında Türkiye'de yüzde 12,13 iken Moğolistan'da yüzde 18,3'tür. 2019 yılında Türkiye'nin öğrenci başına düşen öğretmen sayısı 11 iken Moğolistan'da 13,4 olarak görünmektedir. Bu bağlamda, Moğolistan'ın Türkiye'ye göre eğitime oransal olarak daha fazla para harcadığını, fakat Türkiye'deki öğretmenlerin kişi başına düşen öğrenci sayısının daha az olduğunu söylemek mümkündür. Bir ülkenin kalkınmasını değerlendirmek için sadece ekonomik büyümesinin önemli olmadığını vurgulayarak sağlık (yaşam beklentisi), eğitim (beklenen okul yılı ve ortalama öğretim yılı) ve yaşam standardı (kişi başına milli gelir) olmak üzere bu üç boyutun ortalaması kullanılarak yapılan İnsani Gelişme Endeksi (İGE) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından sunulmaktadır. 2019 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu sıralamasında Türkiye 52, Moğolistan 92. sırada yer almıştır. Türkiye'de İGE 0.806'yı gösterirken bu endeks Moğolistan'da 0.735'tir. Bu bağlamda Türkiye'nin daha güçlü sağlık, eğitim ve yaşam standardına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Fakat Türkiye'de beklenen okul yılı (okula giriş çağındaki bir çocuğun almayı bekleyebileceği eğitim yılı sayısı) 16,4 olup Moğolistan'dan daha 2,2 yıl uzun sürmesine rağmen ortalama öğretim yılına bakıldığında Moğolistan'da 10,2 yılı göstererek Türkiye'ye göre insanların 2,5 yıl daha uzun eğitime devam ettiği görülmektedir (MEB, 2018; MEKBSB, 2019 UNDP, 2019)

Moğolistan tarihte kurulan en eski Türk devletlerinin izini taşımakla birlikte günümüzde de Hoton, Dukha, Kazak gibi Türk kökenli halkları içinde barındıran ve Türk tarihini belgeleyen ve Türk yazı dilinin başlangıcını oluşturan Köktürk ve Uygur harfli yazıtlar bulunduran önemli bir yerdir. Türk dünyasının ortak geçmişine ait değerler ve bıraktıkları kültürel miras Moğolistan'da halen yaşatılmaktadır (Albayrak, 2015). Türkiye ve Moğolistan arasındaki ilişkiler MÖ III. yüzyılda Moğolistan topraklarında kurulan Hun İmparatorluğu Dönemi'nde başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir. Moğol ve Türk halkı arasındaki ilişkiler köken, yurt, tarih ve kültür birlikteliğini geliştirerek bugünlere gelmiş, tarihi dönemlerden geçerek bağımsız Moğolistan Halk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkilerle de devam etmiştir. Türkiye ve Moğolistan ayrıca iki bağımsız devlet olarak 1923 ve 1924'te Asya kıtasında Cumhuriyet yönetimini benimseyerek ilan eden ikinci ve üçüncü devlet olmuşlardır (Ulambayar, 2020). Moğol halkı ve Türk halkı tarihte dil, inanç ve kültürel olarak bir kökten gelmeleri nedeniyle kendilerini bir millet gibi görmüşler sonrasında siyasi, coğrafi ve sosyal sebeplerden kaynaklanan göçler dolayısıyla birbirlerinden sosyo-kültürel açılardan farklılaşmışlardır. Ancak küreselleşme sürecinde Moğolistan, Türkiye ile ilişkilerini yeniden geliştirmektedir (Munkhbayar, 2009).

Dördüncü Sanayi Devrimi günümüzde bütün ülkelerin teknolojik ve endüstriyel sektörlerinde, üretim, istihdam, beceri ve eğitim sistemlerinde değişimler yaratmaktadır (Fırat ve Fırat, 2017; Schwab, 2017). Aynı zamanda yeni mesleklerin ortaya çıkacağı, bazı mesleklerin ise kaybolacağı, eğitim ve geliştirme faaliyetlerinin öneminin artacağı üzerinde durulmaktadır (Demirkaya ve Sarpel, 2018). Bu nedenle ülkelerin bu değişimlere uyum sağlaması ve ona uygun bir eğitim sistemine sahip olması bir gerekliliktir. Geliştirilecek eğitim sistemlerinin uygulama alanlarından biri de “*ortaöğretim*”dir. Ortaöğretim öğrencileri bir yandan yükseköğretime, bir yandan da yaşama alanlarına, iş, sanat, meslek dallarına hazırlamakta olan ara insan gücünü yetiştiren bir kademedir (Sözer, 1996; Türkiye Bilimler Akademisi, [TÜBA], 2011). Bir ülkenin kalkınmasında her meslek grubunda iyi yetişmiş elemana ihtiyaç duyulmaktadır. Ortaöğretim, ülkenin sosyal ve ekonomik yönden kalkınmasında görev alan bilgili ve yetenekli vatandaşları, teknik elemanları, teknisyenleri, hemşire, laborant, sağlık memuru gibi meslek personelinin yetiştiren bir öğretim basamağı olduğu için oldukça önemli bir kademedir (Kodamanoğlu, 1964; akt. Razon, 1982). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda ortaöğretimin amacı, öğrencilere asgari ortak bir genel kültür vererek onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak, yurdun iktisadi sosyal, kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak, öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yükseköğretime, mesleğe, hayata hazırlamaktır. Bilgi ve teknoloji kullanımının giderek arttığı çağımızda ortaöğretim sisteminin önemi de artmıştır. Gelecek kuşakların bilgi toplumu olarak adlandırılan 21. yüzyıldaki teknolojiyi yakalayabilmesi, hızla üretilen bilgi yığınları arasından seçerek, analiz ederek ve değerlendirerek bilgiyi elde etmesi, elde ettiklerini günlük yaşamlarında kullanabilmesi, ürüne dönüştürebilmesi gibi beceri ve yetenekleri kazandırmak için ortaöğretim sisteminin geliştirilmesi ülkelerin eğitim sistemindeki önceliklerinden birisidir (Çelebi ve Sevinç, 2019). Ortaöğretim, öğrencilerin nitelikli birer insan olarak yetiştirilmesi bakımından oldukça önemlidir (Taş ve Aykaç, 2019).

2000 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization]) tarafından başlatılan “Herkes için Eğitim” (Education For All) evrensel eğitim hareketine 185 ülke ve ortakları katılım sağlayarak 2015’e kadar ilköğretim ve eğitimde cinsiyet eşitliği konusunda artışın olmasına önem vermiştir. Buradan hareketle çoğu ülke, ilköğretimin evrenselleşmesini sağlamış, sağlamaya da devam etmektedirler. Ortaöğretimin gelişmesi bu bağlamda ülkelerin politikalarında öncelik kazanmıştır (UNESCO, 2014). 2016 yılında Birleşmiş Milletler tarafından 17 genel hedefi olan “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri-2030” (SDGs [Sustainable Development Goals-2030]) evrensel hareketi başlatılmış ve 193 ülke sürece katılmıştır. SDGs’in dördüncü hedefi “Kaliteli Eğitim” olup birinci alt hedefi tüm kız ve erkek çocuklarının ücretsiz, eşitlikçi ve kaliteli ilk ve ortaöğrenimi tamamlamalarını sağlamaktır. Bu nedenle 2030 yılına kadar ülkelerin kaliteli bir ortaöğretime sahip olmasına çalışılmaktadır.

Karşılaştırmalı eğitim çalışmaları için genellikle gelişmiş ülkelerin seçildiği gelişmekte olan ülkelerin göz ardı edildiği vurgulanmıştır (Ada ve Baysal, 2009; Akarsu, 2005; Balcı, 2015; Balıdede, 2012; Göçkan, 2019). Alan yazın incelendiğinde Moğol ve Türk yükseköğretim sistemlerinin karşılaştırılması (Odont, 2016), Moğolistan ve Türkiye’de okuma derslerinin eleştirel düşünme stratejileri (Erdenebaatar, 2017), Türkiye’de eğitim gören Moğolistanlı üniversite öğrencileri (Sarı, 2015), Moğolistan’da ortaokul ve liselerde tarih gelişimi (Orosoo, 2012) gibi çalışmaların olduğu görülmektedir. Ancak daha önce ortaöğretim sistemleri konusunda karşılaştırmalı çalışma yapılmamış olan Türk ve Moğol ortaöğretim sistemlerini karşılaştırmanın önemli olduğu ve bu konudaki ilk çalışma olacağı ve böyle bir karşılaştırmanın güncel bilgiler ve değerlendirmelerle alanyazına katkı sağlayacağı, karşılaştırmalı eğitim anlamında politika yapıcılara fikir sunabileceği düşünülmektedir. Aktaş’a (2018) göre, Türk ortaöğretim eğitim sisteminde; öğretmenlerin mesleki gelişimini sürdürmemesi, öğretmen ve yönetici atama sorunlarının bulunması, maddi sıkıntıların yaşanması, öğrencilerin yoğun sınav stresi yaşamaması, eğitime ayrılan bütçenin az olması gibi sorunlar mevcuttur. Türk eğitim sisteminde görülen ortaöğretim konusundaki eksiklikler benzer şekilde Moğolistan’da da yaşanmaktadır. Bu açıdan yukarıda ifade edilen sorunların analiz edilmesi ve değerlendirilmesi için Türk tarihinin önemli dönemlerinde Türk topluluklarına yurt olmuş, Türk kültür varlıklarına da vatan olmuş topraklarını sınırları içerisinde barındıran Moğolistan’ın ortaöğretim sistemi ile Türk ortaöğretim sisteminin karşılaştırılması, benzer ve farklı yönlerinin ortaya konması önem arz etmektedir. Elbette her ülke kendi koşulları çerçevesinde, toplumun beklentilerine uygun eğitim sistemine sahiptir. Ülkelerin kendilerine özgü sahip oldukları eğitim sistemleri kültürden, ekonomiden, coğrafi koşullardan, siyasetten etkilenmektedir ve her ülkenin nitelikli insan gücü gereksinimi, mesleki istihdam için kişileri yetiştirme yöntemleri farklıdır. Ancak söz konusu iki ülkenin ortaöğretim sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi farklı ülkelerle de kıyaslama yapma, ülkelerin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi adına katkı sağlayabilir. Ayrıca Türkiye’nin eğitim sistemine ilişkin de farklı ülkelerdeki uygulamaları inceleyerek yeni fikirler ortaya konması açısından karşılaştırmalı eğitim çalışmalarına önem verilmesi gereklidir. Karşılaştırmalı eğitimin farklı ülkelerin eğitim sistemlerini inceleyerek her ülkenin kendi eğitim sorun ve uygulamalarına bakış açısını geliştiren bir alan olduğu (Erdoğan, 2003), Türk kültür ve medeniyet varlıklarının azımsanmayacak ölçüde Moğolistan içerisinde bulunduğu da göz önünde bulundurulduğunda bu iki ülkenin ortaöğretim sistemlerinin karşılaştırılması alana katkı sağlayacaktır. Ayrıca ülkeler eğitim sistemlerinde yapılacak olan yeniliklerde farklı ülkelerin eğitim sistemlerini inceleyip benzer ve farklı yönlerini ortaya koyarak, sorunların çözümü için izlenen stratejileri takip ederek ve eğitim reformlarında uluslararası ölçütleri de dikkate alarak kendi eğitim sistemlerinde reformlar yapabilmektedirler. Bununla birlikte Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Moğolistan’ın sosyo-ekonomik kalkınmasına ve ülkemiz ile ekonomik, ticari, teknik ve kültürel ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik olarak pek çok alanda proje ve

faaliyetler gerçekleştirmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu şartlar ve acil ihtiyaçları doğrultusunda, özellikle eğitim, sağlık, ortak tarihi ve kültürel mirasın korunması, idari ve sivil altyapının geliştirilmesi alanlarında 500'ü aşkın program, proje ve faaliyet başarıyla tamamlanmıştır (2018). Türkiye ile Moğolistan arasında böylesi bir diplomatik ilişkinin olması da ayrıca her iki ülkenin eğitim sistemleri, eğitim perspektiflerinin karşılaştırılması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı; Moğolistan ve Türkiye ortaöğretim sistemlerini tarihsel gelişim aşamaları, örgütsel yapıları, yönetsel işleyişleri açısından karşılaştırılması, benzer ve farklı yönlerinin ortaya konmasıdır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Türkiye ve Moğolistan'ın ortaöğretim sistemlerini tarihsel gelişim aşamaları, yönetsel işleyiş ve örgütsel yapı açısından betimsel bir yaklaşımla inceleyerek benzerlik ve farklılıkların belirlenmesi amacıyla olan bu çalışmada doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizi de anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında anlayış oluşturmak amacı ile gözlem, görüşme gibi veri toplama yöntemlerinin tamamlayıcısı olarak kullanılmaktadır. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilmektedir. Bu yönüyle doküman incelemesi zaman ve ekonomi açısından araştırmacıya büyük kolaylık sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırmanın Veri Kaynakları ve Analizi

Bu çalışmada doküman incelemesi kullanılmıştır. Forster'ın doküman analizi aşamaları kullanılarak nitel veriler elde edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Dokümanlara ulaşma aşamasında araştırmacılar tarafından ilgili alanyazın taranmış, her iki ülkeye ilişkin yasal dokümanlardan, Moğolistan Eğitim, Kültür, Bilim Spor Bakanlığı (MEKBSB), T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) resmi internet sitelerindeki bilgi ve dokümanlardan, OECD, UNESCO gibi uluslararası kuruluşların yayımlanan ilgili raporlarından, kitaplardan, tezlerden, ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanan makaleler gibi bilimsel yayınlardan yararlanılmıştır. Türkiye'nin nüfus özellikleri belirlenirken TÜİK verileri, eğitim istatistikleri belirlenirken Milli Eğitim Bakanlığı istatistikleri kullanılmıştır. Moğolistan'a ait veriler ise Moğolistan Eğitim, Kültür, Bilim Spor Bakanlığı ve Moğolistan İstatistik Kurumundan (MİK) elde edilmiştir. Moğolistan ortaöğretim sistemi ile ilgili veriler ilk elden temin edilme amacı ile araştırmacı tarafından Moğolistan'a gidilerek toplanmıştır. Özgünlüğün kontrolü mevcut çalışmaların resmi internet sitelerindeki verilerle uygunluğu teyit edilerek sağlanmıştır. Dokümanları anlama aşamasında her iki araştırmacı ana dillerindeki çalışmayı birbirleri ile zaman zaman çeviri yaparak paylaşmış ve derinlemesine bir bakış açısı sağ-

lanmaya çalışılmıştır; dokümanların kendi içerisinde veya dokümanlar arası ortak ve farklı noktalar belirlenmiştir. Verilerin analizi aşamasında betimsel analiz kullanılmış ve verilerin tutarlı, düzenli, anlaşılır şekilde sunulması sağlanmıştır. Veriyi kullanma aşamasında ise bilimsel etik kurallar göz önünde bulundurularak her iki ülkenin orta-öğretim sistemlerinin benzer ve farklı yönleri ortaya konmuştur.

Bulgular

Moğolistan ve Türkiye Ortaöğretim Sistemlerinin Tarihsel Gelişim Aşamaları

Moğolistan 200 yıllık Manchu Qing Hanidan'ı yönetiminden 1911 yılında milli devrim sayesinde özgürlüğünü kazanmıştır. 1924 yılında eğitimin eşit ve ücretsiz hale getirilmesiyle kamu harcamalarının büyük kısmı eğitim sektörüne aktarılmıştır (Shagdar, 2004). 1921'de Eğitim Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Bu dönemde ayrıca ortaöğretimin temeli atılmıştır. 1921-1927'de 3+5, 1933'te 4+3 ve 1938'de 4+3+3 olarak eğitim sistemi değiştirilmiştir. Ancak 1930'da Sovyetler Birliği'nin eğitim sistemi uygulanmaya başlamıştır (Oyuntsetseg, 2000). 1921'de yüzde 10'un altındaki okuma-yazma oranı 1940'da %17, 1950'de %73,5 ve 1956'da %95,5 olmuştur (Yembuu ve Munkh-Erdene, 2006). 1940'tan sonra okuryazarlık oranının artma nedeni Moğol alfabesinin değişimidir. 1941 yılında Sovyet sistemine uymak için Kiril alfabesinin kullanılmasına karar verilmiştir; böylelikle 20. yüzyıla kadar olan okuryazarlık oranları oldukça yükselmiştir (Yembuu, 2010).

Moğolistan'ın ilk ilkokulu 40 öğrenci, 2 öğretmen ile 1921'de Ulaanbaatar'da kurulmuştur. 1923'te ilk ortaokul, 1930'da ilk anaokulu, 1938'de ilk lise, 1942'de Moğolistan Devlet Üniversitesi inşa edilerek Moğolistan'ın her eğitim kademesinde ihtiyaç duyulan eğitim kurumları kurulmuştur (Shagdar ve Batsaikhan, 2009). 1951'de kurulan Moğolistan Devlet Eğitim Üniversitesi öğretmenlerin yetiştirilmesi için kurulan ilk üniversitedir. 1956'da Öğretmenlerin Mesleki Gelişim Enstitüsü'nün kuruluşuyla öğretmenlere mesleki gelişim kurslarına, seminerlere, bilimsel araştırmalara katılım, yurtdışında eğitim alma imkânı sağlanmıştır (Natsagdorj, 2018). Moğolistan'ın ilk Ulusal Öğretmenler Kongresi 7-12 Temmuz 1935'te düzenlenmiş, okul sayısını artırmak ve öğretmen yetiştirmek önemli gündem konusu olmuştur. İkinci kongre 1937'de, üçüncüsü 1961'de düzenlenmiş ve 7 yıllık ortaokulların 8 (4+4) yıla, 10 yıllık ortaöğretimin 11 (4+4+3) yıla çıkarılmasına karar verilmiştir.

1992'de yeni demokratik Anayasa'nın ortaya çıkmasıyla tek partili yönetimden çok partili yönetime, merkezi ekonomiden pazar ekonomisine geçiş yapılmıştır. Demokrasiye geçişten dolayı, ülkenin eğitim sistemi ve kalkınması etkilenmiştir. İlk, ortaöğretim, yükseköğretim kanunları gibi yeni yasal düzenlemeler devlet tarafından kabul edilmiştir. 1991'de onaylanan Eğitim Kanunu'na göre devlet tarafından verilen resmî eğitimin dışında özel kurumlar tarafından eğitim verilebileceği söylenmiştir (Orosoo, 2012). Bu yasalar, eğitimin yönetsel yapısına demokrasi ve açıklık getirmiş, tüm devlet okullarının yönetimini ve finansmanını yerelleştirmiş, kolej ve üniversi-

telerin özerkliğini arttırmıştır (UNESCO, 2014). Bütün bu değişiklikler ise milli eğitimde bazı problemlere sebep olmuştur. Steiner-Khamsi (2007) bu dönemde eğitime yansıyan bazı sorunları yoksulluk, yerel göç, özel ihtiyaçları olan öğrencilerin ihmali, mesleki ve teknik eğitimde hızlı düşüş ve vakıf üniversitelerinin hızlı gelişimi olduğunu söylemiştir. Shagdar'a (2004) göre bu dönemde ekonominin tüm kategorilerindeki gider kesintileri çoğu problemin nedeni olmuştur. Kamu sektöründe çalışanların maaşlarının düşmesi ve kadroların azalması işsizliğe ve toplumsal yoksulluğa neden olmuştur. Ayrıca Batkhuyag ve Dondogdulam'a göre (2018) Sovyet döneminde kırsal bölgelerde çoban ailelerine eğitim veren ücretsiz yurt erişimi sağlayan kamu yatılı okulları, Sovyet döneminden sonra devletten fon sağlanamaması nedeniyle önemli ölçüde azalmıştır. Genel ortaöğretimdeki talep ve kırsal alanlarda okula erişimin azalması, öğretmen yetersizliği nedeniyle eğitim kalitesinin düşmesi, okul tesislerinin bozulması, yetersiz yatakhane tesisleri, yetersiz ısıtma, teknoloji eksikliği gibi eğitim problemleri nedeniyle daha iyi bir eğitim arayışı aileleri il merkezlerine veya Ulanbaatar şehrine taşınmaya yöneltmiştir. Bu nedenle 1990'dan 2018'e kadar Moğolistan'ın ve Ulaanbaatar'ın nüfusunda belirli bir artış yaşanmıştır. Fakat bu artış sayısını okul sayısının artışıyla kıyasladığımızda sonuç tatmin edici değildir. 1990-2019 arasında Moğolistan genel ortaöğretim sayısında artış gözükmektedir. Fakat artışa rağmen 1990-1995 arasında genel ortaöğretimdeki öğrenci sayısında düşüş yaşanmıştır. Bunun nedeni o dönemdeki ekonomik ve sosyal zorluklardır (Batkhuyag ve Dondogdulam, 2018). 1990'ların ortalarında okulu bırakma nedeniyle kentsel alanlarda 15-24 yaş arası erkeklerin okuma-yazma oranı %98.4 iken kırsal alanlarda bu oran %88.2'yi göstermekteydi. 2019 yılında Moğolistan'da 80 ilkokul, 115 ortaokul ve 608 lise bulunmakta, toplam 803 eğitim kurumunda 593150 öğrenci okumaktadır. Liselerde ise 82114 öğrenci bulunmakta ve toplam öğrenci sayısının %14'ünü oluşturmaktadır. Okulların %81.7'si devlet ve %18.3'ü özel okullardır. Toplam okulların %69.5'i Ulaanbaatar'da, %30.5'i kırsal alanlarda bulunmaktadır.

Mesleki ve teknik okullarda 2000-2011 arasında okul sayısında ve öğrenci sayısında artış gözükmektedir. Ancak 2012-2017 arasında düşüş yaşanmıştır. 2019'da toplam 86 mesleki-teknik okuldaki 37039 öğrenciden %63.5'i yeni kayıtlı, %36.5'i eski kayıtlıdır. Meslek seçimi açısından %28.3'ünü sanayi, %19.2'sini inşaat sektörü oluşturmaktadır. 86 okulun %59.3'ü devlet %40.7'si özel okul olup tüm okulların %52.2'si Ulaanbaatar'da bulunmaktadır. 2018-2019 yılları arasında yeni kayıtların sadece %32'si ortaokul mezunudur (MİK [Moğolistan İstatistik Kurumu] 2019).

Eğitimi etkileyen faktörler okul ve nüfus oranları ile sınırlı değildir, bu durumu devlet bütçesi ve uluslararası yatırımlar da etkilemiştir. Moğolistan'da evrensel eğitimin sert hava koşulları ve çok seyrek bir nüfus nedeniyle pahalı olduğu, paranın çoğunun ısınma, elektrik ve okul bakımına harcadığı söylenmektedir (Steiner-Khamsi ve Stolpe, 2007). Eğitimdeki problemleri çözmek için kapsamlı önlemler alınmaktadır. İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimin reformunu amaçlayan çeşitli projeler ve

programlar uluslararası finansal yardım ve işbirliği uygulanmaktadır. Bu reformlardan hareketle ortaöğretime dayalı bazı değişikliklere aşağıda yer verilmiştir;

Moğolistan'daki örgün eğitim sistemi 1960'lardan 2005'e kadar ilköğretim (3 yıl), ortaokul (5 yıl) ve lise (2 yıl) sisteminden oluşmaktaydı. 2005-2006'dan başlayarak hükümet eğitim sisteminin yapısını 10 yıldan 11 yıla çıkarmıştır. Ayrıca, 2008-2009'dan itibaren eğitim sisteminin yapısı 11 yıldan (5 + 4 + 2) 12 yıla (5 + 4 + 3) çıkarılmıştır. Alt-ortaöğretim (6. - 9. sınıf) hükümet tarafından zorunludur ve devlet tarafından finanse edilmektedir. Ortaokul seviyesini (9. sınıf) tamamlayan öğrenciler, bir mesleki diploma (2-3 ek yıl gerektiren), özel orta veya teknik derece (3-4 yıl daha) veya lise düzeyinde (10.-12. sınıf) eğitimlerini tamamlayabilmektedir. Eğitimine devam etmek isteyen lise mezunları 4-5 yıllık kolej ve üniversitelerde öğrenim görebilmektedir (Banzragch, 2010). 2012'den itibaren Çekirdek Müfredat, Ortaöğretim Kalite Reformu öğrencinin ortaöğretiminin her aşamasında gelişimini desteklemek üzere geliştirilmiş olup bu döneme kadar bütün genel öğretim kademelerinde devam etmektedir. 2006 yılında, Eğitim Bakanlığı tarafından üniversiteye yönelik ulusal giriş sınavı başlatılmıştır.

Türkiye'de ilk Eğitim Bakanlığı 1857 yılında Maarif-i Umumiye Nezareti adıyla kurulmuş eğitim ile ilgili işlevlerin düzenli biçimde yönetilmesini sağlamıştır (Şişman, 2017). 1869'daki Maarif-i Umumiye Nizamnamesine göre ilköğretim 4 yıl fakat ortaöğretim 3+3 yıldan oluşmaktaydı. XX. yüzyılın başlarında ilk olarak Türk seçkin okullar (Darüşşafaka Lisesi, Galatasaray Lisesi, Kabataş Erkek Lisesi, İstanbul Erkek Lisesi, Vefa Lisesi vb.) yetenekli öğrencileri hazırlamak amacıyla açılmıştır (Erdoğan, 2015). "Sultani" adı verilen okullar bugünkü lise okulların temelini oluşturmuştur (Şişman, 2014). Okullarda görev yapacak olan öğretmenlerin yetiştirilmesi için 1848'de Muallim Mektebi ve ortaöğretim öğretmenleri için Darulmuallimin'i Aliye açılmıştır (Şimşek, 2012).

Türkiye'nin nüfusu ve okuma-yazma oranları 1923-1990 arasında artmıştır. Özellikle 1980-1990 arasında toplam nüfus neredeyse 12 milyon artarak 1990 yılında 56,4 milyona ulaşmıştır. Okuryazarlık oranlarındaki artış ise 1928 yılındaki Latin alfabesine geçiş ve o dönemlerde açılan okuma-yazma kursları sayesinde gerçekleştirilmiştir (Önsoy, 1991). 1923'te yaklaşık 12 milyon nüfusun 1950 yılında neredeyse 21 milyona çıkması ülkedeki öğrenci sayısının artmasına neden olmuştur. Atay'a (2006) göre, 1961 yılında ilkokuldan üniversiteye kadar 26 bin okulda 3,4 milyon öğrenci (toplam nüfusun %12'si) eğitim almaktaydı.

1923 yılında ülkenin genel öğrenci sayısının nüfusa oranı %3 olup 5000 ilkokulda 350 bin öğrenci, 10 bin öğretmen; 72 ortaokulda 6 bin öğrenci, 800 öğretmen; 23 lisede 1250 öğrenci, 500 öğretmen ve 64 mesleki okulda 6500 öğrenci ve 600 öğretmen bulunmaktaydı (Atay, 2006). 1927-1992 arasında ortaokul sayılarına göre lise sayıları daha az gelişme göstermiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki dönemlerinde ortaokullar

daha çok yaygınlaştığı ve ortaokulu bitiren öğrencilerin liseye devam etmediği ve liselerin yeterli sayıda olmadığı söylenebilmektedir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim alanında millilik, laiklik ve çağdaşlık ön plana çıkarılmıştır (Şimşek, 2012). O yıllarda verilen eğitimin temel amacı yeni nesle milli bir kimlik kazandırarak ülkenin sağlam temeli ve geleceği olacak milliyetçi genç bir nesil yetiştirmektir. Atatürk eğitiminin milli olması, bilime dayanması, yararlı, üretici, erdem, düzen ve disiplin sahibi insanlar yetiştirilmesini önemsemiştir (Şişman, 2017). Atay'a (2006) göre, bu döneme ait önemli değişikliklerinden birisi azınlık ve yabancı okullarında tarih, coğrafya ve Türkçe öğretilmeye başlanmasıydı. Bunlar eğitim sistemindeki laiklik, millilik ve bilimsellik gibi ilkelerin gelişmesine destek olmuştur. 1927 yılında ise azınlık okullarının Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanması ve karma eğitimin verilmesi bu tür okulların öğrenci yokluğundan kapatılmasına ve devlet okullarının yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu düzenlemelerin 1928 yılında gerçekleşecek Harf Devrimi'ne bir hazırlık olduğunu söylemek mümkündür. Birinci Maarif Şurası 17-29 Temmuz 1939 tarihinde düzenlenmiştir. Burada milli kültürden bahsedilirken bir de Türk kültürünün hümanist batı kültürüne göre yönlendirileceğinden söz edilmiştir. Bu dönemde en etkili Eğitim Bakanı olarak adlandırılan Hasan Ali Yücel ulusal eğitim hedefini "Cehaleti gidermek, kuvvetli cumhuriyetçi, laik, devletçi, ulusçu, halkçı ve devrimci vatandaşlar yetiştirmektir." şeklinde belirlemiştir (Demir, 2019). İkinci Milli Eğitim Şurası 15-21 Şubat 1943 tarihinde Ankara'da düzenlenmiştir. Şura'da okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi, bütün öğretim kurumlarında ana dil çalışmaları veriminin artırılmasına değinilmiştir (Şimşek, 2012). Üçüncü Milli Eğitim Şurası 2-10 Aralık 1946 tarihinde düzenlenmiş ve ağırlıklı olarak mesleki ve teknik okullarla ilgili konular üzerinde durulmuştur. Dördüncü Milli Eğitim Şurası 22-31 Ağustos 1949'de düzenlenmiş ilkököl, ortaokul, lise, yüksekokullardaki eğitim durumu tartışılmış ve eğitimde demokratikleşme ağırlıklı olarak konuşulmuştur (Demir, 2019). Şura'da alınan kararlar doğrultusunda 1952'de lisenin öğretim süresi 4 yıla çıkarılmıştır (Demirbaş, 2010). 1963'de beşer yıllık Eğitim Kalkınma Planı oluşturulmaya başlanmıştır. Bir başka gelişme ise ortaöğretim kurumlarının ve öğrencilerin artışı olmuştur. 1970 yılında toplam 518 lisede 244.569 öğrenci okumaktaydı. Bu sayılar 1990'a geldiğinde 4371 ve 1.742.795 olarak artmıştır. Akçay (2006) 1963-1983 yılları arasında Mesleki ve Teknik okulların 366'dan 1356'ye, öğrenci sayısının da 50.318'den 364.176'ya ulaşarak artış yaşandığını söylemiştir. Bu dönemdeki ortaöğretime ait bir başka önemli değişim ise Anadolu liselerinin ortaya çıkmasıydı. 1960 yılında eskiden seçkin ve azınlık okullarının özlemini duyan ailelerin öncülüğünde özel ve Anadolu Liseleri kurulmuştur ve 1990 yılına kadar 150 Anadolu Lisesi bulunmaktaydı (Özgen, 1994).

Türkiye 1990'lardan sonra devlet, eğitim ve kalkınma arasındaki ilişkileri göz önünde bulundurarak eğitim sisteminde düzenlemeler yapmıştır. Özellikle ortaöğretimde 1997'de brüt okullaşma oranı % 52.79'u gösterirken 2002'de 80.76'ya ulaşmıştır. Daha sonra 2012'de kesintisiz ve zorunlu eğitimin 12 (4+4+4) yıla çıkarılması ortaöğre-

timin okullaşma oranının yükselmesinin nedeni olmuştur (Demirbaş, 2010). 1997'den sonra ortaöğretimdeki net okullaşma oranlarında artış görülmektedir. En çok artış görülen dönem 2000-2005 ve 2013-2018 arasındadır. 2000'de net okullaşma oranı % 43.95'i gösterirken 2005'de % 56.63'ü göstermiştir. 2013'te ise % 76.65 olan net okullaşma oranı 2018'de % 84.2'ye ulaşmıştır. Bunun yanında öğretim kurumları ve öğrenci sayılarında da artış mevcuttur. 1997'de 2 milyon 130 bine yakın öğrenci ortaöğretimde eğitim görürken 2018 yılında bu sayı neredeyse 5 milyon 650 bine ulaşmıştır.

Demirbaş (2010) liseye kadar eğitim düzeyi arttıkça ortaöğretim mezunlarının çalışma hayatlarına başlama olasılıklarının yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Mesleki ve teknik liselerdeki öğrenci sayısı genel liselerdekilere oranla azdır. 1996 yılında düzenlenen 15. Milli Eğitim Şurasında ortaöğretimdeki öğrencilerin % 65'nin mesleki ve teknik liselerde olacak şekilde dağılımının sağlanmasını hedeflenmiştir (Öztürk, 2010). Fakat 2004'de ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin % 65'inden fazlası genel liselerde, % 35'inin mesleki-teknik liselerde olduğu görülmüştür (Arslan, 2004). 2006-2012 yılları arasında ise mesleki ve teknik ortaöğretimde belirli bir sayıda artış gözükmemektedir. Şişman (2014) mesleki ve teknik ortaöğretimin yeterince yaygınlaştırılmadığını ifade etmiştir. Aynı zamanda ortaöğretimdeki önemli sorunlarından bazıları ikili öğretim yapan okulların veya sınıfların kalabalık olduğu ve finansmanla ilgili yetersizliklerdir. Bu bağlamda öğretmen başına düşen öğrenci sayıları 1997'den 2008'e kadar artış göstererek 17'ye ulaşmıştır. Fakat 2012 yılından itibaren düşüş yaşanmış ve 2018 yılında 11'e inmiştir.

1990'lı yılların başında küreselleşme ile uluslararası gelişmeler karşısında yeni eğitim amaçlarının eklenmesi gündeme gelmiştir (Erdoğan, 2003). Örneğin 2014 yılında yapılan 19. Milli Eğitim Şurası'nda ortaöğretim ile ilgili bazı kararlar alınmıştır. Bu kararların bazı önemli noktaları ise şunlardır; bütün ortaöğretim kurumlarında haftalık ders saati sayılarının azaltılması, ortaöğretim kurumlarında öğretim programlarının, okul türleri arasında yatay ve dikey geçiş, sınıf atlama ve normal öğrenim süresinden önce mezun olma fırsatlarına yer verecek şekilde düzenlenmesidir (MEB, 2014).

2023 Eğitim Vizyon belgesinde ortaöğretimin temel politikası "bireyin kendini bilmesini ve tanınmasını sağlamak" olarak belirlenmiştir. Ortaöğretimin dört temel hedefi şu şekildedir; öğrencilerin ilgi, yetenek ve mizaçlarına uygun esnek modüller bir program ve ders çizelgesi yapısına geçilecek, akademik bilginin beceriye dönüşmesi sağlanacak, okullar arası başarı farkı azaltılacak, okul pansiyonlarında hizmet standartları oluşturularak hizmet kalitesi artırılabilecek. Mesleki ve Teknik Eğitimin temel politikası ise "bireylere ilgi, yetenek ve mizaçları doğrultusunda mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri, tutum, tavır ve meslek ahlakını kazandırmak" olarak tanımlanmıştır. 2023 yılında Mesleki ve Teknik Eğitimde şu hedeflere ulaşmak planlanmıştır; Mesleki ve Teknik Eğitime atfedilen değerin artırılması sağlanacak, rehberlik erişim imkânları artırılacak, yeni nesil müfredatlar geliştirilecek, eğitim ortamları ve insan kaynakları geliştirilecek, yurt dışında yatırım yapan iş insanlarının ihtiyaç duyduğu meslek

elemanları yetiştirilecek, eğitim, istihdam ve üretim ilişkisi güçlendirilecek, yerli ve milli savunma sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücü yetiştirilecek (MEB, 2019) olarak belirlenmiştir. Türkiye’de son yıllarda ortaöğretimdeki yüksek taleplerle eğitime yapılan harcamalarda bir artış mevcuttur. 2018’de devlet tarafından eğitime yapılan harcamalarının en büyük kısmı (% 33.2’si) yükseköğretime ve sonrasında ortaöğretime (% 25.3’ü) harcanmışken özel kurumlar tarafından yapılan harcamaların % 43.3’ü ortaöğretime % 30.3’ü yükseköğretime yapılmıştır.

Moğolistan ve Türkiye Ortaöğretim Sistemlerinin Örgütsel Yapıları

Moğolistan ortaöğretim sisteminin amaçları Ortaöğretim Kanunu’nun 2. maddesinde şöyle ifade edilmiştir; Öğrencilere bilgi toplama, analiz edebilme, karar verme ve öğrenme becerileri kazandırmak; sonraki eğitim hayatlarına başarılı devam edebilme temel becerilere sahip olan vatandaş yetiştirmektir. Ortaöğretim sisteminin içeriği ana dilde anlamlı bir şekilde yazma ve konuşma becerisi kazanmak ve bir yabancı dil hakkında yeterli bilgiye sahip olmak; fen, sosyal, beşeri bilimler, matematik ve bilgi biliminin temellerini edinmek; mesleki rehberlik sağlamak, bağımsız yaşama, işe ve daha ileri çalışmalara hazırlanmak; fiziksel uygunluğu geliştirmek, sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürmek, bir aile ve yaşam sürdürmek, şiddeti önlemek, kendini savunma eğitimi almak ve vatanseverliği ve hukukun üstünlüğüne saygı göstermek hedeflerine ulaşma amacındadır. Ortaöğretim okulları normal, uzmanlaşmış, ileri, özel ve uluslararası müfredatlı öğretim modüllerine sahiptir. Öğretim yılının süresi ve sonu doğal ve kamu afetleriyle bağlantılı olarak yerel doğa, iklim, üretim ve hizmetler, özel rejimler ve karantina koşullarının özellikleri dikkate alınarak MEKBSB tarafından belirlenmektedir. Devlet Eğitim Politikasında (2014-2024) Ortaöğretime yönelik kırsal bölgedeki yatılı okulların yaşam standartlarını yükseltmek, yurtlarda kalan öğrenci sayısını 2 kat artırmak ve ortaokul öğrencileri için “Öğle Yemeği” programını devam ettirmek gibi düzenlemeler yapılmıştır.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları-2030’da yer alan eğitimle ilgili hedefler dikkate alınarak “Moğolistan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri - 2030” hazırlanmıştır. 2016’da hükümetin 19 sayılı kararı ile onaylanan bu kalkınma hedefleri “Bilgi temelli toplum ve yetenekli Moğol” çerçevesinde üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada (2016-2020) PISA sınavına katılmak için gerekli hazırlıklar yapılacak, ortaöğretimde en fazla iki vardiyalı eğitim ve öğretim sunulacak, İkinci aşamada (2021-2025) Uluslararası eğitim kalitesi değerlendirmesine katılım sağlanacak, iki vardiyalı ortaöğretim kurumları yüzde 30 azaltılacak, öğrenci sayısının ülke ortalaması 25’e indirilecektir. Üçüncü aşamada (2026-2030) tüm ortaöğretim kurumlarına gerekli laboratuvar, teknik malzemeler verilecek, iki vardiyalı ortaöğretim kurumları yüzde 50 azaltılacak ve ülkedeki öğrenci sayısını ülke ortalamasının 20’sine indirilecektir.

Mesleki eğitim ve öğretimin amacı mesleki beceriler, eğitim, mesleki gelişim ve eğitimin temel ilkeleri, ortak uluslararası standartlar, yurttaşlık yetenekleri, ilgi alan-

ları ve istihdam ihtiyaçlarına dayalı eğilimler doğrultusunda iş ve iletişim kültürü geliştirmektedir. Mesleki ve teknik eğitim “Mesleki Eğitim ve Öğretim Kurulu” tarafından yönetilmektedir. Kurulun amacı “Mesleki eğitim ve öğretim ile ilgili devlet politikasının uygulanmasına kamu ve özel sektörlerinin eşit katılımını ve istikrarlı bir şekilde çalışmasını sağlamaktır.”

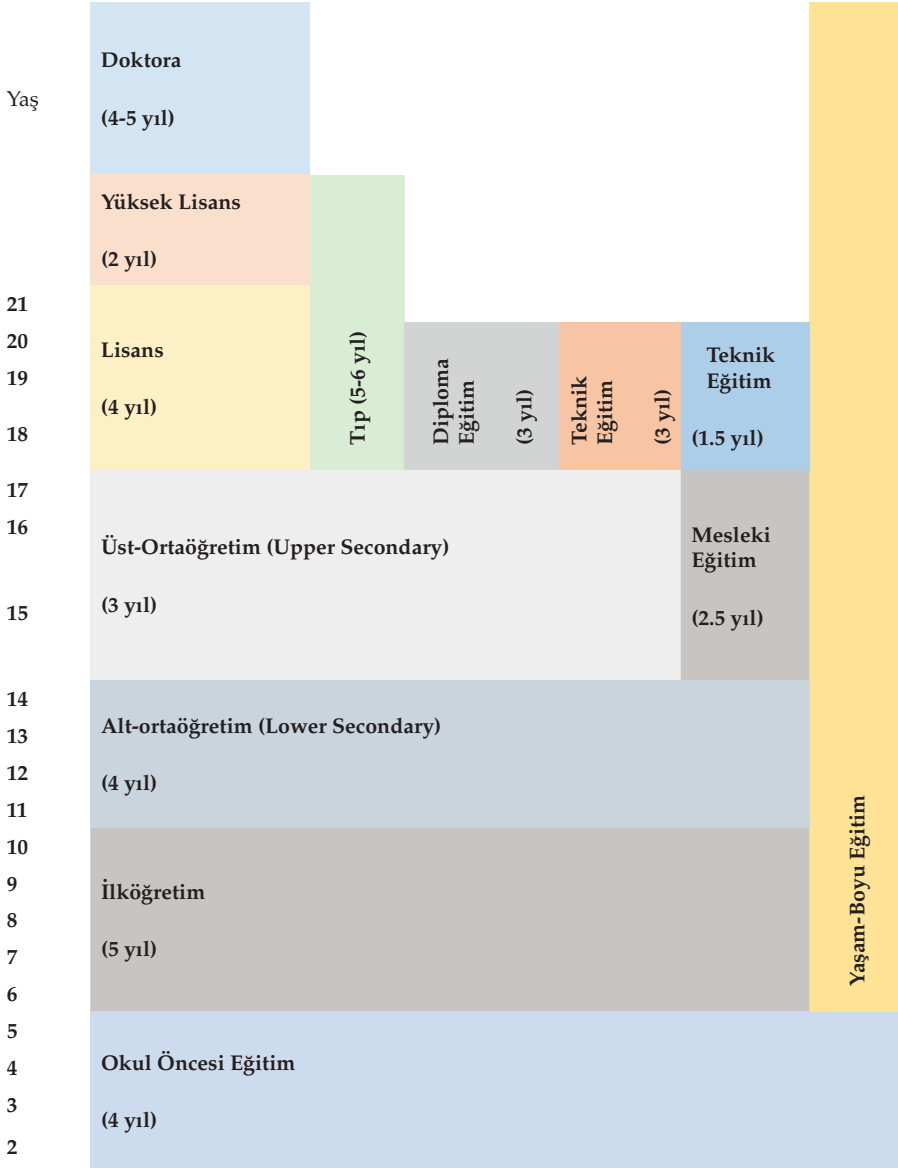
Mesleki eğitim, ortaöğretim ile birleştirilerek mesleki ve ortaöğretim eğitimi verilmektedir. Bir yıla kadar mesleki eğitim kimliği, 1 yıldan 2.5 yıla kadar mesleki eğitim ve ortaöğretim sertifikası ve 3 yıla kadar mesleki eğitim diploması verilmektedir. Genel eğitimin 9. sınıfını bitiren ya da 12. sınıfını bitirenler ve öğrenmeye ilgi duyan bir yetişkin olan çocuklar ve gençler yaş, cinsiyet, din veya etnik kökene dayalı ayrımcılık yapılmaksızın mesleki eğitim kurumlarına kaydedilebilmektedir. Eğitim içeriğinin yüzde 70-80’i pratik, yüzde 20-30’u teorik derslerden oluşmaktadır.

Moğolistan’ın mevcut kalkınma politikasının temel belgesi olan “Moğolistan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030”da mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi için de özel hedefler konulmuştur. Örneğin, “Mesleki eğitim ve öğretim sistemini gelişim önceliklerine göre geliştirilmesi ve mezunlara yüksek mesleki beceriler kazandırılması” hedefi çerçevesinde: 2030 yılına kadar Yoksulluğu Azaltma Programı uygulamak, sosyal refahı doğru hedeflemek, mesleki eğitim vermek, istihdam olanakları yaratmak ve yoksulluk düzeyini yüzde 18’e indirmek, sosyal ortaklığa dayalı, mesleki eğitim ve öğretim elemanlarını güçlendirmek, staj tabanını genişletmek, öğrenci sayısını 60 bine çıkarmak, ulusal işgücününün ihtiyaçlarını oldukça yetenekli bir işgücü ile karşılamaktır.

MEKBSB’a (2019) göre, Moğolistan ortaöğretiminde ortaya çıkan en önemli sorunlarından biri mesleki eğitim sistemini uluslararası standartlara getirmektir. Ayrıca ülkenin kalkınma ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre eğitim programlarının hazırlanması gerekmektedir. Sistemin verimsizliği ve istikrarsızlığı nedeniyle, bu sektördeki reformlar yavaş, önceden ulaşılan eğitsel başarılarda geri çekilmek ve uzmanlaşmış insan kaynaklarına erişimi kaybetmek gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşmak gibi amaçlar belirlenmiştir.

1995’ten itibaren Moğolistan Hükümeti demokratik sisteme uygun şekilde ilk ve ortaöğretimin sürdürülebilir gelişimi için koşullar yaratmayı, vatandaşlarına eğitim hakkını sağlamayı, eğitim hizmetlerine erişimi ve eğitim kalitesinin artışı amaçlayan kapsamlı bir politika tanımlamaya ve uygulamaya çalışmıştır. Bu çalışmaların ardından günümüzde ilköğretim 5 yıl, alt-ortaöğretim 4 yıl ve üst-ortaöğretim 3 yıl olmuştur. Mesleki eğitim 2.5 yıl sürmekte olup üst-ortaöğretime denklik sertifikası da verilmektedir. Moğolistan Eğitim Sisteminin yapısı aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (MEKBSB, 2019).

Şekil 1. Moğolistan Eğitim Sistemi (MEKBSB, 2019)

Şekil 1’de görüldüğü üzere Moğolistan’ın eğitim sistemi okul öncesi, ilköğretim, alt-ortaöğretim, üst-ortaöğretim, mesleki ve teknik eğitim, yükseköğretim ve yaşamboyu eğitimden oluşmaktadır. Alt ve üst-ortaöğretimi MEKBSB ve ilgili çalışan birimler tarafından yürütülmektedir. Moğolistan ortaöğretim sisteminin yapısı alt ve üst-ortaöğretim olarak ikiye ayrıldığını ve üst-ortaöğretimin zorunlu olmadığını söylemek mümkündür. Moğolistan eğitim sistemi 1990’da demokratik eğitim sistemine dönüştürülmüştür ve son yıllardaki ortaöğretim okullarında sıkça müfredat değişikliği yapılması ortaöğretimdeki bazı problemlere nedeni olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Temel Kanununun 28. Maddesinde ise ortaöğretimin amacı şöyle belirtilmektedir: “Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak, öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.”

Ortaöğretim kurumları, ortaokul veya imam hatip ortaokulu olmak üzere öğrenim süresi 4 yıl olan yatılı ve/veya gündüzlü olarak eğitim ve öğretim veren kurumlardır. Bu kurumlar; fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, güzel sanatlar liseleri, spor liseleri, Anadolu liseleri, Anadolu imam-hatip liseleri, mesleki ve teknik Anadolu liseleri ve mesleki ve teknik eğitim merkezlerinden oluşmaktadır (MEB, 2018).

Milli Eğitim 2019-2023 Stratejik Plan’na göre Türk ortaöğretiminin güçlü yönleri, “On iki yıllık zorunlu ve kademeli eğitim, ilgi ve ihtiyaçlara cevap verebilecek çeşitlilikte okul ve program türünün varlığı, Yatılılık ve bursluluk imkânları, Mesleki ve teknik eğitimde önceki öğrenmelerin tanınmasına imkân veren sisteminin varlığı, Öğretmen başına düşen öğrenci sayısının istenen seviyede” olmasıdır. Zayıf yönleri ise, “Ortaöğretimde okul türü kontenjanlarının öğrenci ve veli talepleri ile uyumsuzluğu, Zorunlu eğitimden ayrılmaların önlenmesine ilişkin etkili bir izleme ve önleme mekanizmasının olmaması, Mesleki ve teknik eğitimde ölçme değerlendirme sisteminin modüler eğitime (öğrenme çıktılarına) yönelik olmaması, Yetkilerin merkezde toplanmış olması ve taşra teşkilatının yetki sınırlılığı” olarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak MEB Stratejik Planı’nda ortaöğretim sistemini geliştirmek için iki amaç konulmuştur. Genel ortaöğretim ile ilgili Stratejik Planın 4. amacı “Öğrencileri ilgi, yetenek ve kapasiteleri doğrultusunda hayata ve üst öğretime hazırlayan bir ortaöğretim sistemi ile toplumsal sorunlara çözüm getiren, ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına katkı sunan öğrenciler yetiştirilecek” olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda şu hedefler hazırlanmıştır; “Ortaöğretime katılım ve tamamlama oranları artırılabilecektir. Ortaöğretim, değişen dünyanın gerektirdiği becerileri sağlayan ve değişimin aktörü olacak öğrenciler yetiştiren bir yapıya kavuşturulacaktır. Ülkemizin entelektüel sermayesini artırmak, medeniyet ve kalkınmaya destek vermek amacıyla fen ve sosyal bilimler liselerinin niteliği güçlendirilecektir. Örgün eğitim içinde imam

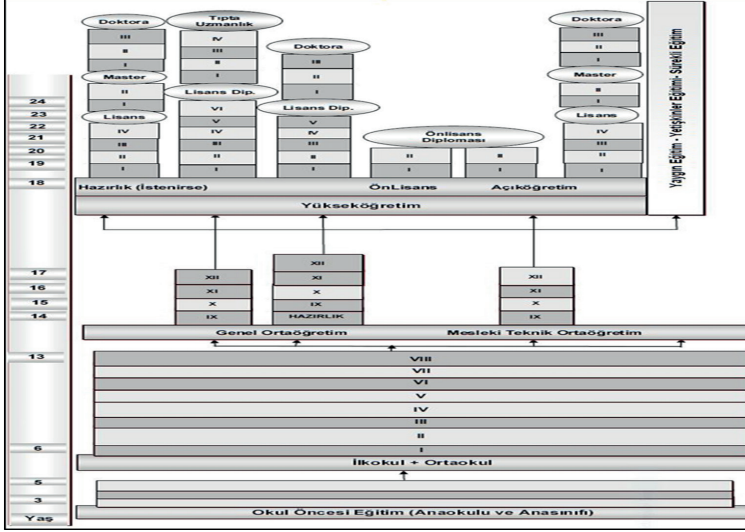
hatip okullarının niteliği artırılabacaktır." Bu amaç doğrultusunda şu hedefler hazırlanmıştır: "Hedef 4.1: Ortaöğretime katılım ve tamamlama oranları artırılabacaktır. Hedef 4.2: Ortaöğretim, değişen dünyanın gerektirdiği becerileri sağlayan ve değişimin aktörü olacak öğrenciler yetiştiren bir yapıya kavuşturulacaktır. Hedef 4.3: Ülkemizin enlektüel sermayesini artırmak, medeniyet ve kalkınmaya destek vermek amacıyla fen ve sosyal bilimler liselerinin niteliği güçlendirilecektir. Hedef 4.4: Örgün eğitim içinde imam hatip okullarının niteliği artırılabacaktır." Ayrıca, mesleki ve teknik ortaöğretim ile ilgili 6. amaç "Mesleki ve teknik eğitim ve hayat boyu öğrenme sistemleri toplumun ihtiyaçlarına ve iş gücü piyasası ile bilgi çağının gereklerine uygun biçimde düzenlenecek" olarak belirlemiştir. Bu amaç doğrultusunda da 4 hedef belirlenmiştir. Bunlar: "Mesleki ve teknik eğitime atfedilen değer ve erişim imkânları artırılabacaktır. Mesleki ve teknik eğitimde yeni nesil öğretim programları geliştirilecek, beşeri ve fiziki altyapı iyileştirilecektir. Mesleki ve teknik eğitim-istihdam-üretim ilişkisi güçlendirilecektir. Bireylerin iş ve yaşam kalitelerini yükseltmek amacıyla hayat boyu öğrenme nitelik, katılım ve tamamlama oranları artırılabacak ve yurt dışındaki vatandaşlarımıza yönelik eğitim öğretimle ilgili faaliyetlere devam edilecektir." Bu amaç doğrultusunda da 4 hedef belirlenmiştir. Bunlar: "Hedef 6.1: Mesleki ve teknik eğitime atfedilen değer ve erişim imkânları artırılabacaktır. Hedef 6.2: Mesleki ve teknik eğitimde yeni nesil öğretim programları geliştirilecek, beşeri ve fiziki altyapı iyileştirilecektir. Hedef 6.3: Mesleki ve teknik eğitim-istihdam-üretim ilişkisi güçlendirilecektir. Hedef 6.4: Bireylerin iş ve yaşam kalitelerini yükseltmek amacıyla hayat boyu öğrenme nitelik, katılım ve tamamlama oranları artırılabacak ve yurt dışındaki vatandaşlarımıza yönelik eğitim öğretimle ilgili faaliyetlere devam edilecektir."

Genel ortaöğretimde 4.1 hedefinde; ortaöğretimdeki katılım ve tamamlama oranlarındaki okullaşma oranı, 20 gün ve üzeri devamsız öğrenci oranı, sınıf tekrar oranı gibi alt-problemler ele alınmıştır. 2023 yılında okullaşma oranı % 88.22'den % 99.99'e yükseltilmeye, 20 gün ve üzeri devamsız öğrenci oranı %34.4'den % 20'ye ve sınıf tekrar oranı % 12.23'ten % 7'e indirilmesi hedeflenmiştir. Aynı zamanda Hedef 4.4'te imam hatip okullarının niteliğini artırma kapsamında bu tür okulların yaz okullarına katılan öğrenci sayısını 2023 yılında 250'den 4000'e ve yabancı dil dersinin yıl sonu puanı ortalamasının 64.98'den 68'e yükseltilmeye çalışılmaktadır. Mesleki ve teknik ortaöğretimdeki 6.1 hedef kapsamında 2023 yılında işletmelerin memnuniyet oranı % 72.12'den %75'e ve mezunların memnuniyet oranı %79.89'an %82'ye arttırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca 6.3 hedefine göre organize sanayi bölgelerindeki mesleki ve teknik ortaöğretim kurum sayısı 2023 yılında 70'den 90'a kadar çıkarılacaktır. Bugünkü Türk ortaöğretim sistemi genel ortaöğretim, mesleki ve teknik ortaöğretim ve din öğretimi kurumlarından oluşmaktadır (MEB, 2019). Bu kurumlar ise MEB kapsamındaki Ortaöğretim Genel Müdürlüğü (OGM), Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (MTEGM), Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (DOGM) ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından yönlendirilmektedir.

Şekil 2’de görüldüğü üzere Türkiye’de ortaöğretim eğitimi zorunlu ve 4 yıl sürmekte olup 14-17 yaş arasındaki öğrencilere eğitim ve öğretim sunmaktadır. Türk Eğitim Sistemin yapısı şekil 2’de gösterilmektedir (MEB, 2019).

Şekil 2. Türk Eğitim Sistemi

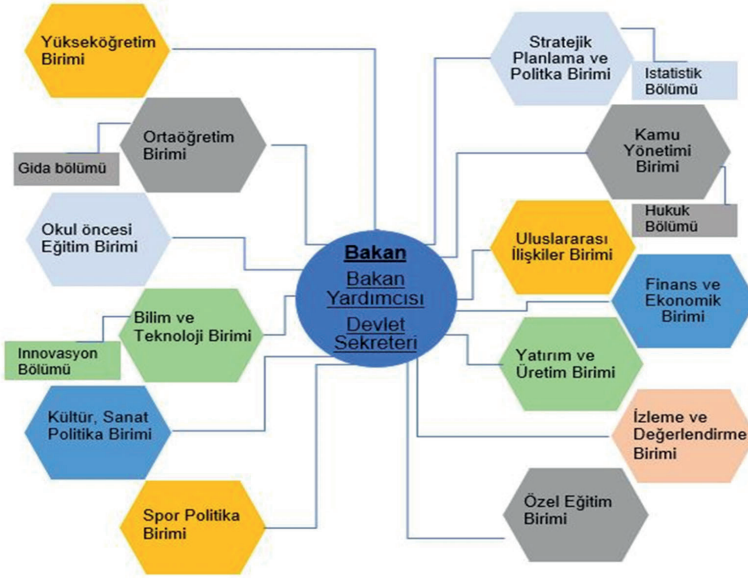

Moğolistan ve Türkiye Ortaöğretim Sistemlerinin Yönetsel İşleyişi

Moğolistan’da MEKBSB, yerel kamu ve özel eğitim kurumlarının işletilmesine rehberlik eder, önerilerde ve finansal destekte bulunur. Aynı zamanda eğitim, bilim ve kültür ile ilgili politikaların belirlenmesi ve uygulanması, ders kitapları ve müfredatlarının yayınlanması, yerel eğitim merkezlerinin denetiminin sağlanmasından sorumludur (MEKBSB, 2019).

MEKBSB, Başbakan Kabine üyesi olan Bakan tarafından yönetilmektedir. Bakan Yardımcısı ve Devlet Sekreteri Bakanın yönetimi altında çalışır ve bakanlık on üç farklı birimden oluşur. Şekil 3’te MEKBSB’in yönetsel yapısı yer almaktadır;

Şekil 3. Moğolistan Eğitim, Kültür, Bilim ve Spor Bakanlığının yönetsel yapısı.

Şekil 3'te görüldüğü üzere MEKBSB'in yönetimi altında olan on üç biriminden birisi "Ortaöğretim Birimi"dir ve yanında ortaöğretim okullarına yemek destekleri sağlayan "Gıda Bölümü" bulunmaktadır. Ortaöğretim Birimi'nin görevleri ilk ve ortaöğretim eğitim politikasını, ders kitaplarını uygulamak, denetlemek ve geliştirmek ve ortaöğretim kurumlarının başka eğitim kademeleriyle uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Ortaöğretim birimi müdür dışında on bir eğitim uzmanından oluşmaktadır.

Moğolistan'da Mesleki Eğitim ve Öğretim sistemi 1964'de başlamış ve 2002'den beri yeni pazar koşullarına uyum sağlayarak geliştirilmiştir (Shagdar ve Batsaikhan, 2009). Mesleki eğitim ve öğretimde yönetim biçimi 2012'den bu yana nispeten istikrarlı olmuştur ve çoğu zaman farklı bakanlıkların yapısal bir birimi olarak örgütlenmiştir. Bu bağlamda Mesleki Eğitim ve Öğretimde karar verme süreci çok aşamalı, zaman alıcı ve verimsiz olmuştur. Bunun yanında mesleki eğitim birimi Çalışma ve Sosyal Refah Bakanlığı uygulamaya dönük değil, fakat politika geliştiren bir birim olmuştur. Bu nedenle eğitim işlevleri yerine getirme yeteneği sınırlı kalmıştır. Moğolistan'da eğitim sektörüne yönelik fonlar, Anayasa, Eğitim Kanunu, Bütçe Kanunu, Moğolistan Sürdürülebilir Kalkınma ve diğer yasalara dayanarak düzenlenmektedir. Eğitim Kanunu'ndaki eğitim bütçesi ve mali hükümlere dayanarak, eğitim kurumlarına sabit ve normatif maliyetlerle finanse edilmektedir. Moğolistan eğitimi tarihsel gelişim sürecinde devletin eğitime ayırdığı bütçe hep yüksek tutulmaya çalışılmıştır. Fakat ülke-

deki bazı ekonomik ve siyasal durumlar eğitim sektörünü çok etkilemektedir. Örneğin 2016'daki Parlamento seçiminden sonra Moğolistan devlet bütçesinin ve GSYİH'nin eğitime ayırdığı harcamada biraz azalma görülmüştür. Devlet bütçesinden eğitime en çok yatırım yapılan yıl 2016'dır. Tersine en az yatırım yapılan yılı ise 2011'dir. Ülkenin GSYİH'nin eğitime yaptığı pay ise 2012 yılında % 6,2'yi gösterirken 2018 yılında 4,3'ü göstermiştir. Bu sayı 2012'den beri azalmasına rağmen dünya ortalamasından az olmamaktadır. Dünyada eğitime yapılan GSYİH ortalaması % 4,2'dir. 2018 yılında eğitim sektöründeki ana yatırım politikası, okul öncesi kaydın artmasına, eğitim kurumlarının inşaat ve bakımına ve ortaokulların üç vardiyasının ortadan kalkmasına yönelik olmuştur (MEKBSB, 2019).

Türkiye'de tüm eğitim ve öğretim faaliyetleri eğitim yönetim merkezi olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yönetilmektedir. MEB, tüm eğitim politikası kararlarını alır, resmî müfredatın tüm yönlerini düzenler ve eğitim sistemini denetler (Aksit, 2007). Şekil 4'te Millî Eğitim Bakanlığı'nın teşkilat şemasına yer verilmektedir;

Şekil 4. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat Şeması

Şekil 4'te görüldüğü üzere Millî Eğitim Bakanı, Bakan Yardımcılarını, Yüksek Öğretim Kurulu'nu, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nı, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği'ni, İç Denetim Birim Başkanlığı'nı, Personel Genel Müdürlüğü'nü, Özel Kalem Müdürlüğü'nü ve Teftiş Kurulu Başkanlığı'nı doğrudan yönetmektedir. Bakan Yardımcıları ise toplam 17 eğitim hizmet biriminden sorumludur. Bu eğitim hizmet birimlerinden ortaöğretim ile ilgili bölümler ise Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'dür ve Taşra Teşkilatı düzeyinde yer almaktadır. Taşra Teşkilatı; Millî Eğitim Bakanlığı taşra teşkilatı, bütün il ve ilçelerde millî eğitim müdürlükleri ile okul ve kurum müdürlüklerinden oluşmaktadır. Hizmet birimlerinin sayısı il ve ilçenin ihtiyaçlarına göre azalır

artabilmektedir (Kıral, 2019). 2018 yılının Kasım ayı itibarıyla 81 ilde ve 921 ilçede milli eğitim müdürlüğü bulunmaktadır (MEB, 2018).

Ortaöğretim Genel Müdürlüğün görevleri ise “Ortaöğretim okul ve kurumlarının yönetimine ve öğrencilerinin eğitim ve öğretimine yönelik politikalar belirlemek ve uygulamak, Ortaöğretim okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak, Ortaöğretim öğrencilerin barınma ihtiyaçlarının giderilmesi ve maddi yönden desteklenmesi ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek, Her kademedeki öğrencilere yönelik dernek ve vakıflar ile gerçek ve diğer tüzel kişilerce açılacak veya işletilecek yurt, pansiyon ve benzeri kurumların açılması, devri, nakli ve kapatılmasıyla ilgili esasları belirlemek ve denetlemek, Yükseköğretim politikasının, strateji ve amaçlarının belirlenmesi, geliştirilmesi ve etkili bir şekilde yürütülmesi için gerekli tedbirleri almak, Yükseköğretime giriş sistemine ilişkin usul ve esasların belirlenmesinde ilgili birim, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, 2547 sayılı Kanun ile Bakanlığa verilmiş olan görevleri yerine getirmek, Türkiye’nin hizmet duyduğu alanları belirleyerek yurt dışına yükseköğretim görmek amacıyla gönderileceklerde aranacak nitelikler, bunların sayıları, burs durumları, yurt dışındaki öğrenim aşamaları, öğrenim planları ve dönüşlerinde istihdamlarının sağlanması ile ilgili işleri yürütmek ve koordinasyonu sağlamak Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak olarak belirlenmiştir.” (Gülcan, 2018).

Yukarıda yer alan ortaöğretim kurumlarını yöneten, denetleyen ve destekleyen taşra teşkilatı düzeyindeki kurumlar eğitim politikalarını belirlemek, kurumların eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak gibi bazı ortak amaçları paylaşmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Moğolistan ve Türkiye ortaöğretim sistemlerinin tarihsel gelişim aşamaları incelendiğinde her iki ülkenin yeni alfabe ile okuma yazma sayılarındaki artış, yeni yasa ve yönetmeliklerin ortaya konması, 1990’lardan sonra özel öğretim kurumlarındaki artış gibi benzerlikler, öğretim kademelerindeki zorunluluk yılı, liseye giriş sistemi, eğitime ayrılan bütçe gibi konularda farklılıklar görülmektedir. Moğolistan’ın bugünkü ortaöğretim sistemi 1990 yılında demokratik geçişten sonra meydana gelen yasal düzenlemeler üzerine kurulmuştur. Türkiye’de ise günümüzdeki ortaöğretim sistemi 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından yürütülen yasal düzenlemelere dayalıdır. Bu bağlamda Moğolistan ortaöğretim sistemi Türk ortaöğretim sistemine göre daha yeni tarihlere dayanmaktadır. Kısmen benzer şekilde Odont (2016) da Türkiye ve Moğolistan yükseköğretim sistemini incelediği araştırmasında Türkiye’de yükseköğretim alt sisteminin Moğolistan ile kıyaslandığında daha eski bir tarihçeye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda Moğolistan eğitim sisteminin Türkiye eğitim sistemine göre daha yeni tarihlerde şekillendiği ifade edilebilir. Tarihsel

süreç içerisinde iki ülkenin ortaöğretim sisteminde düzenli değişiklikler yapılmıştır. Türkiye’de 2012 yılında zorunlu eğitim 8 yıldan 12 yıla çıkarılmıştır ve ortaöğretim zorunlu olmuştur. Fakat Moğolistan’da zorunlu eğitim 9 yıl olup üst-ortaöğretim (lise düzeyi) zorunlu değildir. 1990’lı yıllardan itibaren iki ülkenin ortaöğretim sisteminde özel eğitim kurumlarının sayısı belirli bir sayıda artmıştır. Araştırmamızın bu bulgusu değerlendirildiğinde Taş ve Aykaç’ın (2019) metasentez yöntemi ile Türkiye’deki ortaöğretim sisteminin sorunlarını inceledikleri çalışmada ortaya konan sonuçlar ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Taş ve Aykaç (2019) çalışmalarında, ortaöğretimde yaşanan sistem sorunlarının temelinde özellikle 1980 sonrasında neoliberal politikaların etkisinin olduğunu, söz konusu tarihten sonraki dönemde de tüm eğitim kurumlarında özel eğitime ulusal gelirden olan yatırımların arttığı ifade edilmektedir. Böylece özellikle 1980’ler ve sonraki süreçte Türkiye’de özel öğretim kurumlarının sayısında artış olduğu söylenebilir. Fakat Mesleki ve Teknik ortaöğretimdeki öğrenci oranları oldukça azdır. Yine araştırmanın bu bulgusu Taş ve Aykaç’ın (2019) çalışma bulguları ile kısmen örtüşmektedir. Bu çalışmada da Türkiye’de yükseköğretime girişte tek bir sınav olmasının aileler ve öğrenciler üzerinde baskı yarattığı, bu sınavda başarılı olma amacı ile ortaöğretimde ve öncesinde gerekli yönlendirmeler ve rehberlik hizmetlerinin yeterli oranda yapılmadığı için mesleki eğitimin işlevselliğini yitirdiği ve belirli bir mesleğe sahip olmayan öğrencilerin üniversiteyi bir umut olarak gördükleri ortaya konmuştur. Meslek liselerine talebin azaldığı ortaya konan diğer bir bulgudur. Çalışmada Türkiye’de mesleki eğitime gerekli önemin verilmemesinin, ortaöğretim düzeyinde belirli bir meslek ve beceri kazandırılmamasının ve gençlerin işsiz kalmak istememesinin yükseköğretime talebi artırdığı vurgulanmıştır.

Moğolistan ve Türkiye’nin ortaöğretim sistemlerinin örgütsel yapıları incelendiğinde her iki eğitim sisteminin örgün ve yaygın eğitimden oluştuğu, ortaöğretimde niteliği artırmak, uluslararası standartları sağlamak gibi ortak amaçları olduğu görülmektedir. Ancak iki ülkenin ortaöğretim sistemlerinin örgütsel yapıları ve ortaöğretim okul türü açısından farklılıklar göstermektedir. Türkiye’de ortaöğretim dört yıl sürmektedir. “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 30 Mart 2012 tarihinde kabul edilmiştir. Bu yasa ile 12 yıllık zorunlu eğitim sistemine geçilmiştir. 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yerine, 12 yıllık zorunlu kademeli eğitim sistemi getirilerek 12 yıllık süre üç kademeye ayrılmıştır. Birinci kademe 4 yıl süreli ilkokul, ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul ve üçüncü kademe 4 yıl süreli lise olarak düzenlenmiştir. Moğolistan’da ortaöğretim üç yıl sürmektedir. Hem Moğolistan hem de Türkiye’de ortaöğretim sistemini geliştirmek üzere hazırlanan politika belgelerinde benzer şekilde ortaöğretim niteliğini artırmak, uluslararası standartları uygulamak gibi ortak hedefler konulmuştur. Nitekim MEB 2023 Vizyon belgesinde de ortaöğretimin değişen dünyanın gerektirdiği becerileri sağlayan ve değişimin aktörü olacak öğrenciler yetiştiren bir yapıya kavuşturulması gerekliliği vurgulanmıştır.¹¹ Kalkınma Planında da sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü profiline belirlenerek bu ihtiyaca dönük mesleki ve teknik eğitim ortaöğretim, fen liseleri

ve yükseköğretim kurumlarının öğretim programlarının güncellenmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2019). Aynı zamanda Mesleki ve Teknik eğitim ve öğretim niteliklerine ve öğrenci sayısının artmasına büyük bir önem verilmiştir. 10. Kalkınma Planı (MEB, 2013) da “Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimde, program bütünlüğü temin edilecek ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde uygulamalı eğitime ağırlık verilecektir.” hedefi ile bu ihtiyacın önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Moğolistan’da ortaöğretim üst ve alt düzeye ayrılmakta olup lise düzey eğitim ve öğretimi veren üst-ortaöğretim kurumları genel okullar ve eğitim metodoloji kurumlarından oluşmaktadır. Türkiye’de ise ortaöğretim eğitim kurumları genel, mesleki ve din öğretimi kurumlarından oluşmaktadır. Türkiye’nin ortaöğretim sisteminde okul tür sayısı Moğolistan’a göre daha fazladır. Türkiye’de genel ortaöğretim okulları fen, sosyal bilimler, güzel sanatlar, spor, Anadolu, imam hatip liselerinden oluşurken, Moğolistan’da genel ortaöğretim okulları normal, uzmanlaşmış, ileri, özel ve uluslararası müfredatlı okul türlerinden oluşmaktadır. Ancak okul türlerindeki bu farklılığa ilişkin olarak Türkiye’de 2023 Vizyon belgesinde okullar arasındaki farkın azaltılması için tüm okullarda, okul türü ayırt edilmeksizin, erişimi artırıcı ve kaliteyi sürekli iyileştirici adımlara önem verileceği ayrıca müfredat programlarında da yeniliklere yer verileceği vurgulanmıştır (MEB, 2019). Başaran ve Çınkır (2011) da ortaöğretim kademesindeki problemlere çözüm olarak ortaöğretimdeki çeşitliliğin kaldırılması ve bu çeşitlilik yerine de mevcut eğitim programlarının da dahil olduğu çok amaçlı okullar kurulmasını önermişlerdir.

Moğolistan ve Türkiye’nin ortaöğretim sistemlerinin *yönetsel işleyişleri* incelendiğinde her iki ülkenin de eğitim Bakanlığında yapı ve yönetsel işleyişi bağlamında sık değişimler yaşanması benzer iken ortaöğretim sistemlerinde insan kaynakları bağlamında farklı yönetim biçimine sahip olunması, merkezden ya da yerinden yönetime bağlı olarak farklılaşma görülmektedir. Bu doğrultuda Moğolistan’da ortaöğretim kurumları İl ve Belediye Eğitim Birimleri tarafından yönetilir ve denetlenir. Türkiye’de ise ortaöğretim kurumları merkez ve taşra teşkilatı düzeyinde yönetilmektedir. Moğolistan’da ortaöğretim kurumları İl ve Belediye Müdürlüğü tarafından açılır ya da kapanır. Fakat Türkiye’de bu karar MEB tarafından alınmaktadır. Türkiye ve Moğolistan’ın ortaöğretim kurumlarındaki insan kaynakları yönetimi kıyaslandığında Türkiye’de ortaöğretim kurumlarına yapılan insan kaynakları, Personel Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Fakat Moğolistan’da okul müdürlerinin atanması ve görevden alınması İl veya Belediye tarafından ve öğretmenlerin atanması ve görevden alınması ise okul müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Moğolistan’da ortaöğretim kurumlarında okul yönetim komitesi, öğretmen, öğrenci, veli ve yerel toplum temsilcilerinden oluşturulan ‘Okul Kurulu’ bulunmaktadır. Türkiye’de ise okul yönetiminde kararları okul müdürü vermektedir. Moğolistan’da Mesleki Eğitim, Çalışma ve Sosyal Refah Bakanlığının yönetimi altındadır ve yönetim yapısının istikrarsız ve verimsiz olduğu görülmektedir. Fakat Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim, MEB’in yönetimi altında yürütülmektedir. Aynı zamanda İl ve İlçede Mesleki ve Teknik Eğitim Genel

Müdürlüğü bulunmaktadır. Moğolistan ve Türkiye’de merkeziyetçi bir yönetim anlayışına sahip olma konusunda farklılıklar görülmektedir. Moğolistan yerel bir yapıya sahipken Türkiye’de merkeziyetçi bir yönetim söz konusudur buna ilişkin olarak da Şişman ve Turan (2003) çalışmalarında Türkiye’deki eğitim kurumlarında ortaya çıkan sorunların merkeziyetçi bir anlayışla çözümlenmeye çalışılmasının sorunlar ortaya çıkardığını belirtmişler ve bakanlığın mevcut durumundan daha işlevsel bir yapıya kavuşturularak taşra yönetimine yetki devri yapılmasının ve sorunların yerinden çözülmeye çalışılmasının önemine değinmiştir.

Araştırma sonucunda şu önerilere yer verilebilir; Moğolistan ve Türkiye’nin karşılaştırmalı olarak eğitim sistemleri ile ilgili yapılan bilimsel araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bu bağlamda Moğolistan ve Türkiye eğitim sistemleri öğretmen yetiştirme, yönetici yetiştirme, ilköğretim düzeyi, yükseköğretim düzeyi şeklinde farklı kademelerde farklı boyutlarla incelenebilir. Son yıllarda her iki ülkenin ortaöğretim sistemlerinde özellikle mesleki ve teknik ortaöğretim sisteminde birçok değişiklikler meydana gelmiştir ve bu alanda güncel çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu bağlamda mesleki ve teknik eğitim sistemi ayrı ele alınarak incelenebilir. Karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının ülkelerin kendi eğitim sistemlerini yeniden gözden geçirmeleri, yapacakları reformların alt yapılarını oluşturmaları bağlamında önemli olduğu aşikârdır; bu bağlamda ülkeler gelişmiş, gelişmekte olan ülkelerdeki sistemleri incelemeli kendi güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymalıdır; buradan hareketle hem Moğolistan hem de Türkiye’nin farklı ülkelerde farklı kademelerle karşılaştırmalı çalışmalara ağırlık verilmesi önerilebilir.

Kaynakça

- ADA, S. ve Baysal, Z. N. (Edt.) (2009). *Eğitim yapıları ve yönetimleri açısından çeşitli ülkelere bir bakış* (1. Baskı). Pegem Akademi.
- AKARSU, F. (2005). Ülkeler ve eğitim sistemleri: Karşılaştırma yazıları (1. Baskı). Nobel Yayınevi.
- AKÇAY, R. C. (2006). *Türk eğitim sistemi*. Anı Yayıncılık.
- AKSİT, N. (2007). Educational reform in Turkey. *International Journal of Educational Development*, 27(2), 29-137. <http://yoksis.bilkent.edu.tr/pdf/files/10.1016-j.ijedudev.2006.07.011.pdf>
- AKTAŞ, H. İ. (2018). *Türk eğitim sisteminin sorunlarının incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- ALBAYRAK, F. (2015). Moğolistan’da Türklük bilimi çalışmaları üzerine açıklamalı bir kaynakça denemesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3) 918-954. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/137054>
- ARSLAN, M. (2004). Eğitim sistemimizin kapanmayan yarısı-yükseköğretime geçiş. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(16), 37-51. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23749/253025>

Moğolistan ve Türkiye Ortaöğretim Sistemlerinin Karşılaştırılması

- ATAY, U. (2006). *Neo-Liberal küreselleşme sürecinde kamu hizmeti anlayışında dönüşüm: Türkiye'deki ortaöğretim sisteminde yeniden yapılanma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BALCI, A. (2015). *Karşılaştırmalı eğitim sistemleri* (5. Baskı.). Pegem Akademi.
- BALIDEDE, F. (2012). *Türkiye, İrlanda ve Kanada eğitim sistemlerinde okul yönetim yapılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BANZRAGCH, O. (2010). *Education and the labor market in central Asia: The cases of Mongolia and Tajikistan*. [Unpublished Doctoral Dissertation]. Columbia University.
- BAŞARAN, İ. ve Çınkır, Ş. (2011). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ekinoks Yayınevi.
- BATKHUYAG, B., & Dondogdulam, T. (2018). Mongolia case study - The Evolving education needs and realities of nomads and pastoralists. *UNESCO, Global Education Monitoring Report*. 1-11. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000266056>
- ÇELEBİ, M.ve Sevinç, Ş. (2019). Öğretmenlerin 21.yüzyıl becerilerine ilişkin yeterlik algılarının ve bu becerileri kullanım düzeylerinin belirlenmesi. M. Kılıç ve M. Eraslan (Ed.), *6. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi* içinde (ss. 157–172). Asos, Elazığ.
- DEMİR, N. (2019). *1960-1980 darbeleri arasında Türkiye'de ortaöğretimde tarih eğitimi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- DEMİRBAŞ, A. (2010). *Ortaöğretimin öğretim süresi bakımından değerlendirilmesi*. https://www.meb.gov.tr/earged/earged/Ortaog_ogrt_s%C3%BCresi_bak_deger.pdf
- DEMİRKAYA, H. ve Sarpel, E. (2018). Eğitim ve geliştirme uygulamalarında yeni nesil bilişim teknolojilerinden sanal gerçeklik, bulut bilişim ve yapay zekâ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, 40, 231-245. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kdeniz/issue/41142/460145>.
- ERDENEBAATAR, C. (2017). *Moğolistan ve Türkiye'deki okuma derslerinde eleştirel düşünme stratejilerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış doktora tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- ERDOĞAN, İ. (2003). Karşılaştırmalı eğitim: Türk eğitim bilimleri çalışmaları içinde önemsenmesi gereken bir alan. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 265-283. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/256441>
- ERDOĞAN, İ. (2015). *Eğitim bilimleri ve milli eğitime dair* (4. Baskı.). Nobel Yayınevi.
- FIRAT, S. ve Firat, O. Z. (2017). Sanayi 4.0 üzerine karşılaştırmalı bir inceleme: Kavramlar, küresel gelişmeler ve Türkiye. *Toprak İşveren Dergisi*, 114, 10-23.
- GÖÇKAN, A. (2019). *Türk Eğitim Sistemi ile Alman eğitim sisteminde kademeler arası geçişlerin karşılaştırılması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- GÜLCAN, M. G. (2018). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. Necati Cemaloğlu ve Murat Gürkan Gülcân (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Okul Yöntemi* içinde (1. Baskı., ss. 1-49). Pegem Akademi.
- KIRAL, E. (2019). Milli eğitim bakanlığı örgütlenmesi. Uğur Akın (Ed.), *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi* içinde (3. Baskı, ss. 78-115). Pegem Akademi.

- MEB (2014). 19. Milli eğitim şurası kararları. <http://www.meb.gov.tr/>
- MEB (2018). Milli eğitim istatistikleri. <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>
- MEB (2019). 2023 Eğitim vizyonu. <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>
- MEKBSB (2019). *Country background report*. Mongolia: Ulaanbaatar.
- MİK (2019). *Education and science*. Mongolia: Ulaanbaatar.
- MUNKHBAYAR, B. (2009). *Moğolistan'da Türk imajı: Üniversite öğrencilerine yönelik alan araştırması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/29757>
- NATSAGDORJ, B. (2018). Tradition and renovation of qualification of local education administrators. *Journal of Educational Research*, 03(141),7-17.
- ODONT, G. (2016). *Moğolistan ve Türkiye yükseköğretim sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÖNSOY, R. (1991). Cumhuriyetten bugüne ilk ve ortaöğretimimiz ve bazı meseleleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 1-23. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/88334>
- OROSOO, B. A. (2012). *Moğolistan'da ortaokul ve liselerde tarih eğitiminin gelişimi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- OYUNTSETSEG, O. (2000). *Some historical problems of secondary schools of Mongolia*. [Unpublished master's thesis]. National University of Mongolia.
- ÖZGEN, B. (1994). *Türkiye'de anadolu liseleri*. Bornova Belediyesi.
- ÖZTÜRK, H. (2010). *Türkiye'de ortaöğretim kademesi ile ilgili son on yıldaki sayısal değişimler*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- RAZON, N. (1982). *Türkiye'de ortaöğretim ve sorunları*. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/5705/2226>.
- SARI, A. (2015). Türkiye'de eğitim gören Moğolistanlı üniversite öğrencilerinin demografik yapıları ve memnuniyet düzeylerinin incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- SCHWAB, K. (2017). *The fourth industrial revolution*. Portfolio Penguin.
- SHAGDAR, B. (2004). *Public administration and civil service reform in Mongolia*. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Manchester.
- SHAGDAR, S., & Batsaikhan, B. (2009). *The history of Mongolian education*. The Ministry of Education, Culture, Science and Sports.
- ŞİMŞEK, S. (2012). *Türk eğitim sisteminin yapısal özellikleri bağlamında 1980 sonrasında Türkiye'de eğitim iktidar ilişkileri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- ŞİŞMAN, M. (2014). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* (8. Baskı.). Pegem Akademi.
- ŞİŞMAN, M. (2017). *Eğitim bilimine giriş* (17. Baskı.). Pegem Akademi.

Moğolistan ve Türkiye Ortaöğretim Sistemlerinin Karşılaştırılması

- ŞİŞMAN, M. ve Turan, S. (2003). Eğitimde yerelleşme ve demokratikleşme çabaları: Teorik bir çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 34, 300-315. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/108442>
- SÖZER, E. (1996). Türk eğitim sisteminde ortaöğretim programları ve uygulamalar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(1), 116-128. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10390/127124>
- STEİNER-KHAMSİ, G. (2007). Mongolia country case study. *UNESCO Digital Library*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000155585>
- STEİNER-KHAMSİ, G., & Stolpe, I. (2007). Decentralization and recentralization reform in Mongolia : Tracing the swing of the pendulum. *Comparative Education*, 40(1), 29-53. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0305006042000184872>
- STEİNER-KHAMSİ, G.; & Batkhuyag, B. (2017). Mongolia case study on accountability in education. *UNESCO Digital Library*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000259547>.
- T. C. KALKINMA BAKANLIĞI (2019). 11. *Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara.
- T.C. KALKINMA BAKANLIĞI (2013). 10. *Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara.
- TAŞ, S. ve Aykaç, N. (2019). Türkiye’de ortaöğretim sisteminin sorunları ve değerlendirilmesi: Bir meta sentez çalışması. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 22-41. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebader/issue/54572/706356>
- TİKA.- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. (2018). *Moğolistan*. <https://www.tika.gov.tr/upload/2018/MO%C4%9EOL%C4%B0STAN%20BRO%C5%9E%C3%9CR/Mogolistan.pdf>.
- TÜBA. (2011). *Türkiye’de ortaöğretimin sorunları ve öneriler: Eğitim çalıştay raporu*, Ankara.
- TÜİK (2021). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2020* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210>.
- ULAMBAYAR, D. (2020). Moğolistan ve Türkiye ilişkileri: De Facto’dan De Jüre’ye. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*. 3(6), 132-147. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dasad/issue/55758/762932>
- UN. (2021). *Mongolia*. <http://data.un.org/en/iso/mn.html>.
- UNDP. (2019). *Human development report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century*. <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>
- UNESCO. (2014). *Education Systems in ASEAN+6 Countries : A comparative analysis selected educational issues*. <https://www.right-to-education.org/resource/education-systems-asean6-countries-comparative-analysis-selected-educational-issues>.
- YEMBUU, B. (2010). *Mongolia. international encyclopedia of education*. Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-044894-7.01421-4>.
- YEMBUU, B., & Munkh-Erdene, K. (2006). *Literacy Country Study: Mongolia*. Ulaanbaatar
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.